

Sanja Žaja Vrbica i Peter Zimmermann, *Dunavska Monarhija i Dubrovnik. Dubrovnik: Sveučilište u Dubrovniku, 2023., str. 235.*

U izdanju Sveučilišta u Dubrovniku u veljači 2023. godine objavljena je knjiga *Dunavska Monarhija i Dubrovnik* povjesničarke umjetnosti na Odjelu za umjetnost i restauraciju Sveučilišta u Dubrovniku Sanje Žaje Vrbice te slovenskog inženjera civilne gradnje i poznavatelja vojne povijesti, profesora emeritusa Petera Zimmermanna. Ta knjiga nastala je na temelju uspješne suradnje dvoje autora, koja je znatno dulja negoli se prvotno može pomisliti. Ideje za istraživanjem i obradom te kompleksne i slabo istražene teme pojavile su se nakon provedbe istraživanja o Antunu Peku, dvorjaninu, slikaru i mornaru. Posrijedi je prvo sveobuhvatno sintetiziranje važnih epizoda u dubrovačkoj postrepubličkoj povijesti kroz povijesnoumjetnički istraživački pristup. Autori su u domeni vlastitih istraživačkih afiniteta obrađivali zasebne cjeline urbanog razvoja grada u „dugom“ 19. stoljeću. O dubrovačkoj povijesti nakon sloma Republike 1808. godine nemamo sustavnih podataka koji bi široj čitateljskoj javnosti prezentirali okolnosti političkog i urbanog razvoja grada i njegove adaptacije modernizacijskim procesima i novomu društvenom poretku. Iako su u proteklome desetljeću granice u spomenutim istraživanjima pomaknute, autori Sanja Žaja Vrbica i Peter Zimmermann svojim su specifičnim pristupima u istraživanju različitog spektra tema iz dubrovačke moderne povijesti postavili nove trendove u istraživanju spomenutih tema, s posebnim osvrtom na multidisciplinarnost.

Knjiga je podijeljena u dva dijela s bitno drukčijim istraživačkim pristupima autora. Iako se njihovi smjerovi istraživanja razlikuju, u većini se slučajeva na temelju političke i vojno-obrambene gradnje u prvoj polovici 19. stoljeća komparira arhitektonsko-umjetnička modernizacija Dubrovnika u njegovoj drugoj polovici. Stoga iz navedenih konstatacija proizlazi zaključak da je prvi dio knjige te njezino prvo poglavlje sastavio profesor Zimmermann oslanjajući se na pregled političkih konstelacija u Europi u prvim desetljećima 19. stoljeća i na utjecaj potonjih na dubrovački međunarodni položaj (18. – 24.). Takvim pristupom omogućuje se pravovaljano sagledavanje prilika modernizacije Dubrovnika u ostatku 19. stoljeća. Upravo su okolnosti izazvane Napoleonskim ratovima, kako autor tvrdi, primorale francuske, a kasnije i austrijske vlasti na percepciju Du-

brovnika kao strateški važne sredine u pomorskoj obrani tadašnjih državnih zajednica. Kako bi potkrijepio vlastite teze, autor se koristi mnoštvom spisa iz bečkoga ratnog arhiva u kojima su vidljive intencije austrijskih vlasti za nužnom modifikacijom dubrovačkih fortifikacija. Riječ je o dopisima austrijskih generala i časnika koji su, prema autorovim tezama, izvjestan period boravili u Dubrovniku sustavno preispitujući njegov obrambeni pojas s kopnene i morske strane. Svoj dio knjige autor je bogato ilustrirao mnoštvom austrijskih planova grada, tlocrta povijesne jezgre i okolnih naselja, koji su mjerodavan primjer intencija austrijskih vlasti povezanih s vojnom modernizacijom dubrovačkog područja. Većina spomenutih planova i tlocrta datira iz prve polovice stoljeća, što autor zaključuje konstatacijama da su novi planovi većinom nadopune i dorade prethodnih planova grada s naznačenim utvrdama i bastionima te njihovom kraćom pisanom deskripcijom. Takve projekte i planove Zimmermann svrstava u prvu fazu promjena, datiranu u razdoblje 1815. – 1855. godine. Drugu fazu imenuje razdobljem rekonstrukcije i svrstava je u razdoblje 1855. – 1875. godine, kada se modificira nekoliko fortifikacija iz perioda dubrovačke samostalnosti i onih podignutih u vremenu francuske okupacije. Zimmermannove tvrdnje položene su na nestabilno geopolitičko stanje i ratne operacije u drugoj polovici 19. stoljeća na području Europe i Mediterana te njihove dislociranosti od priobalnog teritorija Habsburške Monarhije, što je bio produkt visokih ulaganja u modernizaciju dubrovačkoga fortifikacijskog sustava. Istovremeno, ključna autorova konstatacija tiče se i činjenice da je razdoblje francuske uprave nad Dubrovnikom produkt kasnijega austrijskog vojnog preispitivanja dubrovačkog krajobraza i njegova razvoja prema vojnostrateškim principima.

Početakom 1880-ih primjećuju se mogućnosti za novije vojno-obrambene potencijale Dubrovnika – prvotno se uočava kako novije doradne i adaptacija novonastalim okolnostima kopnenog i pomorskog ratovanja prostorno i financijski ne omogućuju nove urbanističke pothvate. S tim u vezi autor ističe da se grad postupno okreće ekonomskom aspektu razvoja, što se izraženo vidi na primjeru turizma. Upravo je turizam rezultat napora civilnih vlasti za konačno razvojanje Dubrovnika i, uz nekoliko drugih mjesta na istočnom Jadranu, rijedak primjer uspješnosti nastanka prvih turističkih djelatnosti. Dakako, ekonomski aspekti razvoja grada nisu se mogli ostvariti bez prijašnjih ulaganja u vojnu infrastrukturu, što daje temelje novom smjeru u promišljanjima o novim urbanističkim regulacijama uz činjenicu da Dubrovnik, prema mišljenju oboje autora, postaje sve privlačnija destinacija tehničke inteligencije. U drugom poglavlju (107. – 123.) Dubrovnik posjećuje plejada inženjerske inteligencije, poput Marina Borianija, Vincenza Pollija i drugih kvalificiranih inženjera čije je sadržajne bi-

ografske analize napisala Sanja Žaja Vrbica, dok je uvodne napomene izdvojio profesor Zimmermann (126. – 132.).

Treće veliko poglavlje u navedenoj knjizi sastavila je Sanja Žaja Vrbica. Autorica započinje poglavlje ističući loše gospodarske, političke i demografske uvjete koji su usporavali modernizaciju Dubrovnika. Kako bi potkrijepila vlastite teze o nedostatnim uvjetima za urbani razvoj Dubrovnika u kontekstu gradnje novih prometnica i širenja grada izvan prostora zidina, autorica se koristi metodom komparacije Dubrovnika s okolnostima takvoga razvoja u drugim dalmatinskim gradovima, poput Šibenika i Splita, koji se gotovo potpuno adaptiraju novim tendencijama urbanizma. Na temelju spomenute usporedbe autorica pruža zaključke o tradicionalnosti dubrovačke infrastrukture i nedostatku novih projekata koji bi omogućili nove impulse u novogradnji. Ipak, vidljive su sporadične promjene koje su imale za cilj polučiti razvoj novogradnje izradama registara s popisima svih sakralnih građevina te javnih i privatnih objekata. Austrijske su vlasti od 1815., prema autoričinu mišljenju, stekle svijest o potrebi nužnog uklanjanja dijela srednjovjekovnih i novovjekovnih objekata, poput krstionice nedaleko od barokne katedrale. Devastacija srednjovjekovne krstionice bila je jedna od polazišnih točaka u začetku dubrovačke novogradnje. Takve promjene uočavaju se tijekom 1860-ih, kada se sustavno izrađuju nacrti i projektiraju prvi planovi za gradnju Porporele, dovršene 1873. godine. U posebnome poglavlju o gradnji Porporele autorica se na temelju dokumenata zadarskog Namjesništva, Kotarskog poglavarstva u Dubrovniku i dokumentacije iz bečkoga ratnog arhiva osvrnula na zaboravljenu epizodu dubrovačke povijesti. Njezinom su gradnjom postavljeni novi temelji u gospodarskome razvoju grada, osobito u sektoru pomorske djelatnosti (162. – 196.). Osim navedenoga, autorica iznosi još jedan vrlo važan projekt izveden na prijelomu stoljeća, a riječ je o probijanju puta iza grada (197. – 207.). Sve navedene promjene bile su intencija lokalnih vlasti za ekonomsko otvaranje grada na lokalno i šire tržište. Navedenim projektima, koji su prvenstveno imali ekonomsku narav gradnje, a u dosadašnjoj historiografiji nisu imali istraživačku zapaženost, doprinos znanosti neupitan je. Vrlo je zanimljivo iščitavati autoričine prikaze brige Dubrovčana za materijalno i kulturno-povijesno nasljeđe, u kontekstu da pojedini infrastrukturni projekti nisu naišli na privrženost i zadovoljstvo gradskih žitelja, zbog čega je nerijetko dolazilo i do javnih negodovanja (208. – 211.). Takva negodovanja bila su svekoliko prisutna, a autorica navodi nekoliko primjera, poput rušenja srednjovjekovne krstionice i modifikacije zvonika iz 14. stoljeća. Zaključak spomenutog poglavlja jesu prikazi razine svijesti javnog mnijenja i brige o kulturno-povijesnom nasljeđu Dubrovnika.

Navedena knjiga rezultat je povijesnoumjetničkih istraživanja autora Sanje Žaje Vrbice i Petera Zimmermanna. Knjiga *Dunavska Monarhija i Dubrovnik* podijeljena je na dva dijela; u njezinu je prvom dijelu prikazana važnost razvoja Dubrovnika prema vojnostrateškim načelima do 1880. godine. Nastavljajući se na godinu kojom je profesor Zimmermann završio svoja istraživanja, prema kronološkoj kompoziciji slijede istraživanja Sanje Žaje Vrbice o postupnome razvoju grada i okolice. Takve okolnosti omogućile su stvaranje prvih kontura urbanog razvoja grada kroz konačan izlazak iz srednjovjekovnog i novovjekovnog urbanog tkiva. Gradski prostor i fluktuacija gospodarskih djelatnosti sustavno se premještaju izvan povijesne jezgre.

Knjiga kao što je *Dunavska Monarhija i Dubrovnik* rezultat je osobnog mišljenja kako dubrovačka povijest ne završava 1808. godinom, odnosno padom Republike. Dubrovnik je i nakon njezina sloma nastavio ispisivati vlastitu povijest, o čemu svjedoči i predstavljeno djelo. Iako je rad sveden na povijesnoumjetnički pristup u istraživanju, pregledavanjem političkih okolnosti u 19. stoljeću u svijetu i Europi te njihov utjecaj na dubrovački prostor, ta je knjiga savršena podloga za detaljnija istraživanja modernizacije Dubrovnika u političkom, ekonomskom i društvenom kontekstu. Stajališta znanstvene javnosti svedena su na mišljenje kako je moderna i suvremena dubrovačka povijest historiografski nepravedno zapostavljena. Nema dvojbe da će se nakon objave te knjige istraživanja moderne dubrovačke povijesti postupno povećavati. Uz još nekoliko radova, kojih, nažalost, nema mnogo, ta se knjiga s punim opravdanjem može svrstati u manju skupinu historiografskih i umjetničkih radova kao savršene podloge za novija mikrohistorijska interdisciplinarna istraživanja.

Edi Zubović